

GÓR ARNOLD¹

Miért van szükség egy magyar agrárbankra?

A mezőgazdaság finanszírozása – alapvetően a termelés sajátosságai miatt – sok problémával küzd. A forrást nyújtó hitelintézetek az érintettek számára ezeket csak piaci alapokon nem képesek elfogadhatóan kezelni. Számos területen javulás tapasztalható, de még mindig sok olyan nehézséggel küzdenek, mint például a garanciák kezelése, meg nem felelés a követelményeknek stb., s ezeket a problémákat csak egy – a sajátosságokat figyelembe vevő – agrárbank létrehozásával lehet megoldani. A multifunkcionalitás itthon még nem valósult meg, de egy agrárbank létrehozása nagyban meggyorsíthatja a folyamatokat. Ez elősegítheti a szükséges beruházások realizálása és a zavartalan termelés fenntarthatósága által a hazai agrárszektor felzárkózását a többi tagállaméhoz.

Kulcsszavak: agrárbank; zöld bank; mezőgazdaság; agrárfinanszírozás; KAP-reform

1. BEVEZETÉS

A mezőgazdasági termelés ismert sajátosságai – az idényszerűség, a biológiai folyamatok, a termőföld mint speciális erőforrás sajátosságai, a termelés kitétsége, a termelési folyamatok hossza stb. – jelentős külső forrás bevonását igénylik. E sajátosságokból adódóan és azokkal összefüggésben az ágazat nem képes megfelelni sok olyan követelménynek (mint például a szigorú számadás vagy a megemelt biztosítékok), amelyeket a forrásnyújtó pénzüintézetek támasztanak a mezőgazdasági termelést folytató vállalkozásokkal szemben. Megoldásként az FVM már évekkel ezelőtt több lehetőség mellett javasolta egy állami tulajdonú pénzüintézet létrehozását, amely a kialakulóban lévő KAP-reform során kiemelt jelentőséget kapna a kedvezményes, államilag támogatott hosszú távú, forgóeszköz- és áthidaló hitelek, különböző lízingek, faktorálások kihelyezésében. Megkülönböztetett figyelmet kellene fordítani a finanszírozás szempontjából a perifériára szorult termelői csoportok, családi gazdaságok és a fiatal gazdák megsegítésére is.

Jelentős fordulópontként értelmezhető, hogy a Vidékfejlesztési Minisztérium (VM), valamint a Nemzetgazdasági Minisztérium (NGM) a kormány elé terjeszti az úgynevezett *zöld bank* koncepcióját. Fazekas Sándor vidékfejlesztési miniszter nyilatkozata szerint április 30-ig elkészül a teljes megvalósításra vonatkozó terv.² A megvalósítás részletei csak jelen tanulmány megjelenési időpontjára tisztázódnak, ezért a cikk nem érinti a meg nem erősített információkat.

¹ A szerző Phd-hallgató (Pannon Egyetem, Georgikon Kar, Vállalatökonómiai és Vidékfejlesztési Tanszék)

² Célegyenesben az agrárbank (MTI, 2012. 04. 04.), <http://www.kormany.hu/hu/videkfejlesztési-miniszterium/agrargazdasagert-felelos-allamtitkarsag/hirek/celegyenesben-az-agrarbank>

Az agrárbank alapításának fő célja a „*mezőgazdasági, erdészeti, természet- és környezetvédelmi célú beruházások forráshoz juttatása, az ágazat cégeinek finanszírozása*” – nyilatkozta Fazekas Sándor a tájékoztatón. Ennek alapvető feltétele a multifunkcionális mezőgazdasági forma kiépítése, amihez viszont tőkére van szükség. Itt léphet be forrásnyújtóként az új agrárbank.

2. A MEZŐGAZDASÁGI TERMELÉS ÉS FINANSZÍROZÁSÁNAK SAJÁTOSÁGAI

A mezőgazdaságunkról általánosságban elmondható, hogy magas költséggel viszonylag jó minőséget hozunk létre elavult eszközállománnyal és hiányos szakértelemmel (a KSH 2010-es általános mezőgazdasági összeírásának az adatai alapján az östermelők és egyéni gazdák 77 százalékának nincs szakirányú végzettsége – KSH [2012]). Gondot jelentenek a magyar birtokviszonyok, mert nem a földet művelő tulajdonosja azt, emiatt a profit gyakran kikerül az ágazatból. A felvásárlási árak hullámozása likviditási problémák elé állítja a termelőket, mivel alkupozíciójuk nem megfelelő, a vertikális integráció hiánya miatt az alapanyag-termelők helyett a kereskedők fölzújk le a profitot. Magas a feketegazdaság aránya, és ez nehezíti azon szereplők pozícióját, akik törvényes keretek között működnek. Versenyképességünket rontja, hogy kevés vállalat éri el a gazdaságos működéshez szükséges méretküszöböt. A koncentrált tőke szétdarabolásával olyan versenyhátrányt szenvedtünk el, amelyből egyedül a termelésre is kiterjedő szövetkezés lehet a kiút.

A termelésre vonatkozó, első kiemelendő sajátosság az *idényszerűség*, ami a termelőknek sok problémát okoz, a felvásárlók pedig spekulációs céllal tovább nehezítik a gazdák helyzetét. Ez a szakaszosság aláhúzza a raktározás szükségességét, hiszen a szakaszos értékesítés jelentős likviditási nehézségeket okozhat a termelőknek. Fokozott lehet ezen igény abban az esetben, ha belső termékfelhasználás is történik a vállalaton belül. A termékek biológiai voltából adódóan ez viszont csak korlátozottan valósítható meg, továbbá napjainkra e kapcsolatok „*több tényező kölcsönhatásának eredőjeként – tulajdoni struktúra változása, földtulajdon-földhasználat kettéválása stb. – nagymértékben fellazultak, és egyre nagyobb mértékben jelentkeznek ennek kedvezőtlen hatásai (például a trágyakezeléssel kapcsolatos problémák, környezetvédelmi szempontok*” – Pupos [2012]). A korai, alacsonyabb árszínvonalú inputbeszerzés esetén válhat szükségessé, hogy a kisebb vállalatok, gazdák integrátori tevékenységet vegyenek igénybe, amely lehetőséget teremt a szezonon kívüli forgalom lebonyolítására, rövid lejáratú hitelek folyósítására; ezeknek a fedezete és ellenértéke maga a termény. Ez kiegészülhet közraktári szolgáltatással, a „*termelő így mentesülhet az alacsony áron történő »kényszerértékesítéstől«*” is (Agrárium [2011]). Gondot jelentett viszont az érdekek ütközése, hiszen „*Az integrátor gyakran kereskedő is, tehát olcsón akar venni, a termelő pedig drágán (...) akar eladni*” (id. mű), e gyakorlatnak is köszönhető, hogy a termények ára az utóbbi években drasztikus hullámozásokat mutatott.

A gazdálkodás zavartalan folytatásához fontos, hogy külső forrás álljon rendelkezésére. A természetnek való kitétség, a biológiai alapok és az időjárás nagymértékben hatnak a termelésre, az elérhető hozamokra. Ezeknek a hatásoknak a csökkentésére törekedni lehet, kiküszöbölni őket azonban lehetetlen. A mezőgazdaságban így nagy szerepe van az *időbeliség elvének*, amely „*az eszközök termelésben való lekötési ideje és a források lejárat*

ideje közötti összhangot jelenti.” Az a vállalkozás, amely pénzügyi stabilitásának biztosítása érdekében ennek tartósan meg akar felelni, „*a termelésben éven túl, illetve állandó jelleggel lekötött eszközállományhoz csak saját tőkét vagy hosszú lejáratú idegen forrásokat rendelhet*” (Pupos [2012]). Bonyolult ezt megvalósítani ott, ahol az évszak és időjárás az, ami meghatározza a beavatkozás pontos idejét, attól eltérni nem lehet. Ha emiatt egy fontos intézkedés kimarad, vagy jótékony hatását nem képes kifejteni, a technológiai sorrendben utána következő tevékenységek nem tudják a bekövetkező kiesést pótolni. Ebből következik, hogy a növekedés bizonyos szakaszaiban minden termeléshez szükséges tárgyi- és forgóeszköznek egyszerre rendelkezésre kell állnia, különben a folyamat nem folytatható, azt eltolni nem lehetséges. Ez előidézhet bizonyos munkacsúcsokat, emiatt az egyenletes foglalkoztatottság megvalósíthatatlan, idényszerűen többletmunkaerő bevonása válhat szükségessé.

A természeti környezet tényezőinek hatáscsökkentése (pl. öntözőrendszer kiépítése) jelentős beruházást igényel, amelynek nincsenek meg a feltételei, pedig komoly kockázatsökkentő tényező lehetne. A tulajdoni viszonyok miatt a termelőnek nem érdeke a beruházás realizálása, mivel nem ő a tulajdonos. Egy termelési folyamat hossza legtöbbször egy éven túlra nyúlik, és nem rövidíthető le, így a megtérülési idő is hosszú. Ha például műtrágyát juttatunk ki, annak a megtérülési ideje nagyban függ attól, hogy mikor lesz ehhez rendelhető árbevétel; amikor eladjuk a terményt, vagy amikor értékesítjük a terményt elfogyasztó állatot.

A sajátosságok miatt célszerű megkülönböztetni az állattenyésztéssel és a növénytermesztéssel foglalkozó vállalatokat. Az elmúlt évek a növénytermesztésnek kedveztek, és így a 2012-es évet önfinanszírozó módon kezdhették a vállalatok. „*A szakemberek szerint ebben az is szerepet játszik, hogy az uniós csatlakozás óta a növénytermesztésben a támogatások és a magas árszint miatt is jelentős profit halmozódott fel (...) Az állattartó ágazat gondja, hogy az állomány nehezen vonható be fedezetként, és az uniós támogatások meg sem közelítik a növénytermesztését, az üzemgazdaságosság is csak kevés vállalkozásnál éri el a nyereséges működéshez szükséges mértéket.*” (Tamás [2012]) A növénytermesztésben a szántóföld megfelelő garanciát biztosít (az OTP például a forgalmi érték 85%-át, vagy a hitelbiztosítéki összeg 90%-át veszi figyelembe a korábbi 60% helyett), és a terményt is be lehet vonni (l. közraktárjegy fedezete mellett nyújtott hitel). Mindkét oldal kockázatát növeli a folyamatos áringadozás, amit a nagyobb, növénytermesztéssel foglalkozó vállalatok képesek voltak kivédeni azáltal, hogy azok a raktározással és az eladási idő optimalizálásával magasabb áron értékesíthettek. Az állattenyésztéssel foglalkozó vállalatok folyamatos értékesítési kényszerben vannak, emiatt nem mentesülnek az ár ingadozása alól. Az áringadozás kockáztnövelő hatására a pénzügyi intézetek további biztosítékok beépítésével reagáltak, például a családtagokat is garanciavállalásra kötelezték.

Kockázati tényezőként jelentkeznek az Európai Unió szigorú állat- és növény-egészségügyi szabályai is, amelyek jelentős beruházások realizálását követelik meg. 2012. január elsejétől például szigorodtak a tojótyúktartás szabályai, amelyek Németországban – ahol a folyamat már végbement – több mint 600 millió €-s beruházást és a fajlagos költségek növekedését jelentették (Kállay [2011]). E szabályok folyamatos szigorodása a technológiai fejlesztések és innovációk követését igényli, de ennek Magyarországon csak kevesen rendelik alá magukat. Ennek oka lehet a tőke és a motiváció hiánya; tény viszont, hogy hosszú távon a saját versenyhelyezetünket rontjuk a külföldi gazdákkal szemben.

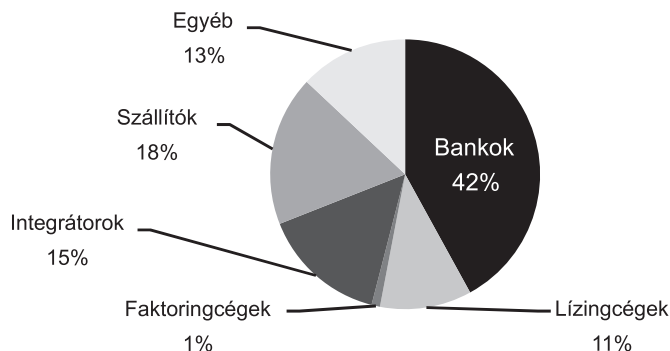
A jelenlegi KAP-reform és a mezőgazdaságra gyakorolt, kedvezőtlen európai uniós tendenciák hatására a hazai nettó beruházások nagyságrendje nem érte el a fenntartható mértéket, sőt a kis és közepes vállalatok esetében gyakran negatív előjelű volt. Ennek az oka, hogy „*a KAP keretei között mérséklődtek a beruházási támogatások, ami a támogatási rendszer struktúrájából, illetve egyes támogatási jogcímek kései indításából adódott*” (Kapronczai [2011]). Ez a helyzet hosszú távon nem fenntartható állapot, folyamatos fejlesztésekre van szükség ahhoz, hogy a további támogatásokból ne szoruljunk ki. A kapcsolódó AKI-tanulmány megemlíti, hogy a mezőgazdasági beruházások nagy hányada nem jelent hatékonyságnövekedést, hiszen az mindössze a környezetvédelmi feltételeknek való megfelelés miatt jött létre (AKI [2010]). A legfrissebb, 2011-es adatok mindenesetre biztatóak, az év első három negyedévében 13%-kal nőtt a vásárolt műtrágya mértéke, és a beruházások is 4,3%-os növekedést mutattak.

Az előzőekben vázolt sajátosságok nagyon sokáig hátráltatták a mezőgazdasági vállalatok külső forrásokhoz jutását, hiszen a pénzintézetek csak szigorú feltételekkel adtak a vállalatoknak hitelt. A kisebb gazdák gazdasági nehézségeik miatt egyébként is a létfenntartásra törekedtek, nem állt szándékukban hitelekkel további terheket vállalni, mivel a hektikus piaci helyzet miatt a kötelezettségvállalás teljesítését rendkívül kockázatosnak ítélték. A problémát tehát az jelenti, hogy a pénzintézetek a sajátosságok miatt a hitel kihelyezését nagyon kockázatosnak tartják, és emiatt az elbírálás során a benyújtott hiteligenléseket elutasítják. A sajátosságok kezelésére egyes bankok részéről is történtek lépések, az OTP Bank például külön szakterületi részlegként 2011-ben megalapította az Agrárágazati Igazgatóságot, „*melynek feladata, hogy a kormány gazdaságpolitikájával és a nemrég meghirdetett Darányi-terv céljaival összhangban javítsa a mezőgazdasági vállalkozások hitelhez jutásának feltételeit*” (Soltész G. et al. [2012]). Hasonló tevékenységi kör várható el egy agrárbanktól is, kiegészítve azzal, hogy a fiatal gazdákat kiemelten segítse.

3. A FINANSZÍROZÁS JELENLEGI LEHETŐSÉGEI

A magyar mezőgazdaság kötelezettségállománya nagyjából 1000 Mrd Ft (AKI [2010]). Ebből a banki finanszírozás 61%-kal áll az első helyen, míg a szállítói tartozás 26%-ot tesz ki. A pontos megoszlásról az 1. ábra ad tájékoztatást. Ez a hitelállomány folyamatosan csökken (még a forintban számított devizahiteleké is), „*annak ellenére, hogy az árfolyam egyértelműen magasabb volt, mint a bázisévben*” (Lámfalusi et al. [2012]). A bankok arányában a különbség abból adódik, hogy közvetlenül 42%-ban finanszírozzák a mezőgazdaságot, de közvetve az ő hiteleiket adják tovább a lízing-, faktoringcégek és felerészben az integrátorok is. Az integrátori hitelek másik fele a szállítók körébe sorolható.

A mezőgazdasági kötelezettségállomány megoszlásának legfontosabb finanszírozó szervezetei

Forrás: AKI 2010

A finanszírozás mértéke alapján megkülönböztethetjük a vertikum-, a globális, az ügylet- és a projektfinanszírozást. Míg az első esetén egy integrátor közvetítésével folyik a hitelek folyósítása, és rajta keresztül történik a vertikum teljes finanszírozása, addig a többi esetben pénzintézetek nyújtják az általában refinanszírozott hiteleket. Ebben az esetben kisebb mértékű a beavatkozás és a hitelek gazdasággerjesztő hatása. Komoly gondot jelent a többszintűség, de az EU-s direktíváknak való megfelelés megköveteli, mert „a Közös Agrárpolitika nem ismeri el a kamattámogatást legitim támogatási eszköznak, a hazai (rövid lejáratú, piaci kamatozású hitelek hosszú lejáratú, kamattámogatott hitelekre való lecserélését előírányzó) program egyik célja az volt, hogy csökkentse a hazai gazdák magas magyarországi kamatokból adódó versenyhátrányát az unióban” (AKI [2010]). Ez megnehezítette az állami szerepvállalást a szektorban, de egy agrárbank – a német Landwirtschaftliche Rentenbank formájára – lehetőséget nyújtana a kedvezményes hitelek folyósítására. Ez nem kamattámogatással, hanem a mezőgazdaságban tevékenykedők számára kedvezőbb feltételek nyújtásával kerüli meg az EU-s direktívát.

A mezőgazdasági finanszírozás sok formában valósulhat meg, ezek közül a legalapvetőbbek az MFB által refinanszírozott hitelek, amelyek kamattámogatásosak, a pénzintézeteken keresztül lehet a forrásra pályázni, és azok is bonyolítják le. Ezek közül a legfontosabbak az Új Magyarország Agrárfejlesztési Hitelprogram, az Új Magyarország Termelői és Értékesítési Szövetkezet (TÉSZ) Forgóeszköz Hitelprogram, az MFB Agrár Forgóeszköz Hitelprogram, az MFB Fagykár 2011. Forgóeszköz Hitelprogram és az Agrár Forgóeszköz Vis Maior Hitelprogram. Az agrárfejlesztési hitelprogram keretében eddig 650 agrárvállalkozás 65 milliárd forint értékű fejlesztést valósíthatott meg, amihez 30 milliárd forint fejlesztési hitelt vettek igénybe. Itt még vannak fennmaradó források, mivel ezek az Európai Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Alapból (EMVA) finanszírozott támogatásokhoz kapcsolódnak, és ezen pályázatok elbírálását és kiadását egy évre felfüggesztették.

2009-ben a támogatáshoz kapcsolódó finanszírozás szabályai egyszerűsödtek. Ennek a kamata 3 havi EURIBOR + legfeljebb 4%/év, a hitelösszeg minimuma hitelcélától függően

1 millió, maximuma 1 milliárd forint. A forgóeszköz-hitelprogramok több szempontból fontosak. Egyrészt segítik a folyamatos működést a termelési csúcsok áthidalásával, továbbá a károk, katasztrófák hatását enyhítik a mezőgazdasági területeken. A konstrukciókba beépített türelmi idő átsegíthet egy krízishelyzetben lévő vállalkozást.

Az áthidaló hitelek közé sorolható a közraktárjegy fedezete melletti, illetve az integrátori tevékenységhez kapcsolódó hitel. Az első segítségével javíthatják likviditásukat a cégek arra az időre, amíg a betárolt terményüket értékesítik. Ez egy viszonylag rugalmas koncepció, sok mindere kiterjedhet a megállapodás, például a kamatra, a törlesztés ütemére, valamint a hitel összegére. Ez a Budapest Banknál az áru értékének maximum 80%-a lehet, ami így is magasnak számít.

Az integrátori tevékenység fontossága is csökkent, hiszen az „*integrátorok egy része bedőlt, és ezzel együtt hiteleik is*” (Tamás [2012]). Így fedezet nélkül maradhatnak a kisvállalkozók, akiknek be kell hozniuk bizonyos szintű fedezetet. Ez nem jelent gondot olyan vállalkozások esetén, amelyek rendelkeznek saját területtel, hiszen azt minden pénzügyi intézet készsággal, viszonylag magas értéken beszámítja. Gondot jelenthet viszont olyan vállalkozóknak, akik nem a saját földjükön gazdálkodnak, vagy nem tudnak felmutatni egyéb saját garanciát. Ezen változtathat és élénkítő szerepet tölthetne be a magyar agrárbank. Tevékenységével segítheti az integrátori folyamatokat, amelyeknek a jelentősége nemcsak a finanszírozásban, de a szakmai segítség nyújtásában, azaz szaktanácsadásban, konferenciák szervezésében is megvalósul, közvetett támogatást nyújtva ezzel az ágazatnak.

A TÉSZ-eknek nyújtott hitelezés gördülékenyebb tétele és a szövetkezések állami támogatása a versenyképesség szempontjából fontos gazdasági méret elérését eredményezheti, hiszen a TÉSZ-ek fejlődése és forrásokhoz jutása sem zökkenőmentes. Ezek feltökésítése az előző kormányzati időszak során prioritás volt, de a válság miatt sok szövetkezet tönkrement, így a pénzügyi intézetek azokat kockázatosabbnak ítélték, aminek a garanciabiztosítás szigorításával adtak hangot. Egy TÉSZ viszont alapvetően „*kereskedelmi szervezet, igazából nincs sajátja, amit garanciaként fel tud ajánlani*” (Horváth–Valkó [2011]). Be kell a tárcának avatkoznia az állami földbérlet körülményeinek javításával is, amit a gazdák szintén megkövetelnek.

Az eszközvásárlási hitelek többféle előnnyel rendelkeznek, és segíthetik azon vállalkozásokat, amelyek tárgyi eszközeik hatékonyabbá tételére törekednek. A Budapest Banknál ezt az alábbiakban fogalmazzák meg: „*tipikusan az eszközfinanszírozásra kialakított konstrukció, egyszerű, gyors eljárásban adott kölcsön, részletes adóminősítés nélkül (a normál banki beruházási hitelnél gyorsabb); folyósításnál nem feltétel a MOKK zálogjogi bejegyzés nyilvántartásba vétele; valamint a biztosítás engedélyezés igazolása, azt elegendő utólag bemutatni; kedvező bankszámla-vezetési kondíció kapcsolódik hozzá*” (BB [2012]).

Fontos még megemlíteni a speciálisan a mezőgazdasági támogatásokra épülő konstrukciókat. Itt a korábbi évekkel ellentétben, jelentős fejlődés mutatkozik, mert míg korábban csak egy évre lehetett előre megfinanszíroztatni a területalapú támogatásokat, addig a megújult OTP Zöldkártya hitel erre három évre nyújt lehetőséget. Tárgyi fedezet is csak három év esetén és csak a támogatással nem fedezett 33%-os részre kell.

Meg kell említeni az egyéb instrumentumokat, például a lízinget is. A különböző lízingkonstrukciók közül a pénzügyi lízing tűnt a Merkantil Bank szakembere, Kádár Barnabás szerint a válság alatt a legfontosabbnak, mert „*a mezőgazdasági vállalkozások számára*

(az önerő mértékében, futamidőben és konstrukcióban) testre szabottabb és egyszerűbb finanszírozások kialakítására ad lehetőséget, mindezt a finanszírozási oldal kockázatvállalásának növekedése nélkül” (Soltész et al. [2012]). Speciálisan az östermelőknek és családi gazdaságoknak alakította a Budapest Bank a 0% önerővel igényelhető, áfa-visszaforgatással működő lízingkonstrukciót, továbbá a kamattámogatással finanszírozott gépvásárlási konstrukciót, amely a futamidő alatt felhalmozott kamat 50%-ának a visszaigénylését teszi lehetővé. A pénzügyi intézetek tehát látványosan nyitottak a mezőgazdaság felé, ennek okait szeretném a következő részben bemutatni.

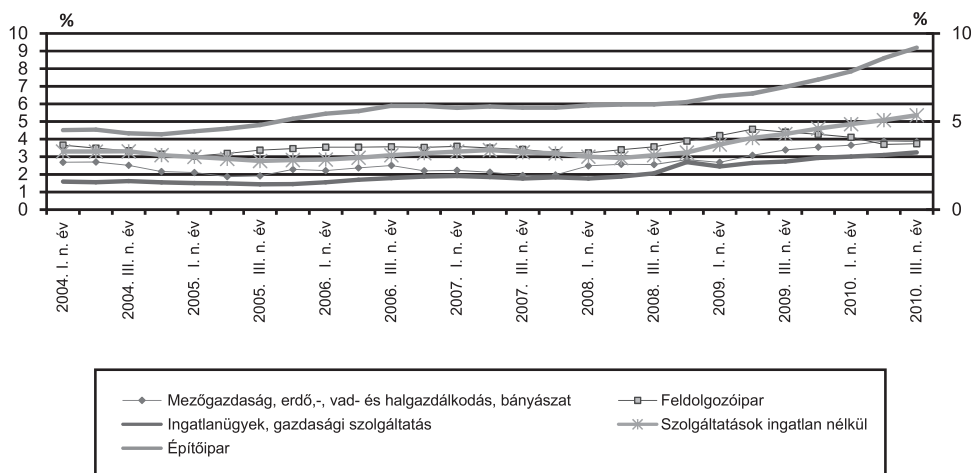
4. A GAZDASÁGI VÁLSÁG HATÁSAI

A gazdasági válság összességében nem volt képes drasztikusan befolyásolni a mezőgazdaság teljesítményét. A mezőgazdasági termékek piacán nem volt tapasztalható kereslet-ingadozás, ez az élelmiszer-fogyasztás stabilitásából fakad. A kereslet csökkenésével a továbbiakban sem kell számolni az ágazati szereplőknek. Azon vállalatok, amelyeknek az exportpotenciálja magas, kedvező éveket tudhatnak maguk mögött a gyenge forintárfolyam miatt, attól függetlenül, hogy az inputköltségek viszonylagos növekedése az ágazat szereplőire kedvezőtlenül hatott. A korábbi évek tapasztalatai eredményezték, hogy csak azok a vállalatok rendelkeznek jelentősebb volumenű kötelezettségállománnyal a pénzügyi intézeteknél, amelyek átestek az igen szigorú rostán. Ezért nem voltak bedőlt hitelek a kisvállalkozóknál, a nagyobb vállalatok pedig „szigorú gazdálkodással és pénzügyi tartalékaik feléléssel reagáltak a nehezebb gazdasági helyzetre, ezáltal a pénzügyi intézetek számára továbbra is megbízható partnerek tudtak maradni” (Lámfalusi et al. [2012]). A feldolgozóipar finanszírozhatóságának állapotáról Pótsa Zsófia, a Magyar Gabonaszövetség főtitkára elmondta, hogy „ma már csak 1-2 havi készletet »halmoznak fel«, s így kisebb összegű, rövid lejáratú forgóeszközhitelt vesznek föl a cégek” (Tamás [2012]). Az élelmiszeripar nem keres új hitelkonstrukciókat, mert a magas kamatok az alacsony jövedelemrátaival nem képesek kigazdálkodni. Rontja hitelképességüket továbbá a hosszú fizetési határidő és a felgyülemlett kötelezettségállományuk is.

Míg az építőiparban és a szolgáltató szektorban jelentősen nőtt a csődbe ment vállalatok száma, addig az agráriumban az üzemek száma gyakorlatilag nem változott. Horváth Gábor, a Mezőgazdasági Szövetkezők és Termelők Országos Szövetségének főtitkára ezt az alábbiakban fogalmazza meg: „Nem arról van szó természetesen, hogy az agrártevékenységnek kisebb lenne a kockázata, mint korábban volt, hanem arról, hogy az eddigi fő kihegyezési területeken – ipar vagy kereskedelem – megnőtt a rizikó” (Horváth–Valkó [2011]). Erre utal az ágazati csődráta alakulása is (2. ábra):

2. ábra

Ágazati csődráta diagramja (2004–2010)

Forrás: Magyar Nemzeti Bank

Minden vélemény arra utal, hogy a beruházások mértékének növekedésével és külső források bevonásával állítható meg az a folyamat, amely először csak a versenyképesség további romlásához, majd pedig az ágazati szereplők csődjéhez vezet. Forrásokra tehát szükség van, és lennének is már olyan pénzüpi szereplők, akik hajlandóknak mutatkoznak a mezőgazdaság finanszírozására. Erre a feltörekvő piacra törhet be a magyar agrárbank.

5. A KAP-REFORM VÁRHATÓ HATÁSAI MAGYARORSZÁGON

A következő KAP-reform 2014-ben jelentős változásokat hoz. A legfontosabb tartalmi elemek – a magyar gazdaság felzárkóztatásához kardinális fontosságú, hogy megfeleljen ezeknek – a következők:

- Az első az *élelmezés- és élelmiszerbiztonság*, előrevetítve, hogy a FAO (az ENSZ Élelmezésügyi és Mezőgazdasági Szervezete) szerint a népesség ellátását 2050-ig 70%-kal kell emelni, fenntartva a piaci stabilitást hosszú távon, biztosítva a megfelelést a szabványoknak.
- A második szempont a *környezet- és éghajlatváltozás* kérdése. Itt arra jutottak, hogy azokat a gazdaságokat célszerű támogatni, „amelyek fenntartható termelés útján – környezetvédelmi, vízügyi, állat-egészségügyi és állatjóléti, növény-egészségügyi, valamint közegészségügyi célkitűzéseinkkel összhangban – minőségi, jó ár-érték arányú és változatos élelmiszerekkel látják el az európai lakosságot.” (EB [2010])
- A harmadik szempont a *területi egyensúly*. Ez a fiatal gazdákat helyezi előtérbe, továbbá támogatja a foglalkoztatást és a vidék kulturális és identitásbeli megőrzését.

A termelés mellett a támogatás alapját képezik olyan tényezők is, amelyek a mezőgazdaság másodlagos funkciói voltak évtizedeken át. Megállapítható tehát, hogy a *multifunkcionális mezőgazdaság* megteremtése a cél, amelyben a termelés fontos, de nem az egyetlen, kizárólagos szempont. E kihívások az alábbiak szerint foglalhatók össze (Nábrádi–Pupos–Takácsné [2007]):

1. Termelési funkciók
2. Térségi vagy regionális funkciók
3. Földdel kapcsolatos és ökológiai funkciók
4. Szociális és kulturális funkciók

Csak folyamatos fejlesztés mellett, az innovációk és szakértelem teljes felhasználásával lehet majd megfelelni a szigorú normáknak. A mezőgazdaságnak éppen emiatt, állandó külső források bevonására lenne szüksége.

6. MÍLYEN PROBLÉMÁKRA NYÚJTHAT MEGOLDÁST EGY MAGYAR ZÖLD BANK?

A termelési funkciókhoz szükséges tényezők korlátlan biztosítása a külső források elérhetővé tételével nagyban javítaná a mezőgazdaság helyzetét. Az állattenyésztés takarmányszükségletének problémájára például egy jól kidolgozott hitelkonstrukció megoldást jelenthetne. Ha a betakarításkor a gazdák képesek lennének az alacsonyabb áron történő beszerzésre, és így készleteiket hosszabb távra feltölthetnék, akkor mentesülnének a gabonaár ingadozásától. Az agrárbank alapvető feladatának kellene lennie a finanszírozási lehetőségek kidolgozásának.

A termelési tényezők között az egyik legfontosabb a termőföld, amely megalapozza a méretgazdaságosságot is. A fiatal gazdákat és kisebb méretű (családi) vállalatokat az EU támogatja, mégsem szabad azt hinnünk, hogy ez már megteremti a megélhetéshez szükséges alapot. A termelési idő hossza és a viszonylagosan magas tárgyieszköz-beruházás viszont csak azon vállalatok esetén ad erre lehetőséget, ahol nem csak alapanyagok létrehozása folyik. Lehetőséget kell tehát teremteni az üzemeknek bizonyos szintű feldolgozó tevékenység végzésére, hogy legalább lokális szinten feldolgozott termékeket árusíthassanak. Ez nemcsak a hozzáadott értéket növelné, de munkahelyeket is teremtene vidéken.

A kisvállalatoknál problémaként jelentkezett korábban, hogy a 6 Mrd Ft-os keretösszegű Agrár Forgóeszköz Vis Maior Hitelprogramban csak azon üzemek vehetnek részt, amelyek kettős könyvvitelt vezetnek. A nagyobb cégek, amelyek ennek megfelelnek, a hitelkeret minimális volta miatt a programban nem vehetnek részt. Több esetben felmerülnek a hitelek nem mezőgazdaságra alkalmazható keretének a visszásságai. A Széchenyi-kártya esetén például hasonló problémákba ütközik a családi gazda, az általuk használt östermelői adózást nem fogadják el (Horváth–Valkó [2011]). Egy olyan bank, amelyik az ilyen problémákat jól ismeri, nyithat az östermelők felé, és olyan megoldásokat nyújthat számukra, amelyek mindkét félnek előnyösek. Az egyes hitelkonstrukcióiba beépíthet olyan biztosítékokat, amelyek ilyen feltételek mellett is lehetővé teszik a hitel kihelyezését. A garanciavállalást elősegítendő, 2011-ben életbe lépett az Agrár- Vállalkozási Hitelgarancia Alapítvány, amely „*hitelintézetekkel egyenértékű, prudenciális szabályozásnak megfelelő pénzügyi vállalko-*

zásként” működhet, és így kezességet vállalhat a kisvállalatok iránt is. Erre a magyar állam 2% kamattámogatást és 0,75% kezességi díjtámogatást biztosít. Hasonló célt szolgál a 2009 májusában indított Élelmiszer-ipari Bankgarancia program is, amelyben még rendelkezésre áll 17 milliárd forint szabad keret. Ezeknek a konstrukcióknak a terjeszthetősége érdekében is szükség lenne egy agrárbankra, amely állami kézben, egyszerűsített eljárással (az MFB-n keresztül) vállalhatna kezességet az ágazat szereplőitért.

A térségi vagy regionális funkciók között kiemelkedő a vidék népességmegtartó erejének és infrastruktúrájának a javítása. Ezekre a követelményekre alapozva, az agrárbank a megélhetést javíthatja különböző hosszú távú célok megvalósítására létrehozott hitelkonstrukciókkal. Ezek a KAP-reform második tengelyébe tartozó célok is fontosabbá válnak 2014-től, amire már előre fel kell készülnünk. Hasonló célokat szolgálna hitelekkel segíteni azokat a szociális és kulturális funkciókat is, amelyek újabb beruházások létrehozásával a falusi turizmust, a hagyományok őrzését, a kulturális értékek őrzését szolgálják. Nem szabad azonban elfelejteni, hogy bár ezek nagyon fontosak, de a mezőgazdaságnak az alapvető funkciója a biztonságos és megfelelő mennyiségű élelmiszer termelése, és a vidék is csak a termelésen alapuló, több lábbon álló mezőgazdasági üzemek segítségével maradhat fenn.

A földdel kapcsolatos és ökológiai funkciók megvalósításában is szerepet játszhatna egy agrárbank, amely a biodiverzitás és a táj fenntartását, a termőföld potenciálját és a természetgazdálkodást hathatósan támogathatná az EU-s direktíváknak megfelelően. További probléma, hogy a mezőgazdasági hitelek kiemelkedő hányada a növénytermesztésre alapoz. A magas kockázat hátrányosan érinti az amúgy is csökkenő mértékű állattenyésztést, amelyet viszont az egymásra épülés, a vertikális kapcsolatok és a versenyképesség miatt is fontos lenne fenntartani. A környezeti hatás csökkentése is fontos szempontként kezelendő; ha az állati trágyát kijuttatnák a földekre, azzal megoldanák a kezelését, nem kellene műtrágyával pótolni. Nagyon fontos tényező lehetne tehát, hogy – az ágazat versenyképességére gyakorolt hatás mellett – a kormány egy agrárbankon keresztül hatékonyabban képes fellépni a környezetvédelem és fenntarthatóság érdekében is. Környezetvédelmi beruházások támogatásával fellendítheti nemcsak a költséghatékonyabb, de a tisztább termelést is. Elérheti így, hogy olyan – ténylegesen a fenntartható termelést elősegítő – beruházások valósuljanak meg, amelyek hosszú távon támogatják a gazdaságot és környezetet.

7. KÖVETKEZTETÉSEK

Az eddigiek alapján megállapítható, hogy az agrárbank létrehozása rendkívül aktuális lenne. A korábbi évek gyakorlatával szemben, jelenleg már a pénzügyesek is felmérték a mezőgazdaság fontosságát. A 2014-ben bevezetendő KAP-reform miatt sok olyan szereplő is rá fog szorulni a külső forrásokra, akik eddig ezt nem akarták vagy nem tudták igénybe venni. A beruházások szükséges növekedése nemcsak a pénzpiacra, hanem a gazdaságra is felhajtó erővel hat; hozzátevé, hogy az elmúlt két év GDP-jének változásában a mezőgazdaság, sok más ágazattal ellentétben, pozitív előjellel rendelkezett, képes volt az arányát növelni. A további investíció elengedhetetlen a multifunkcionális mezőgazdaságra való átálláshoz. Egy magyar állami tulajdonú agrárbank segítheti az átalakulási folyamatoknak a végbemenetelét szaktudásával, az ágazat sajátosságainak helyes

értelmezésével, különleges konstrukciók kiépítésével és – nem utolsósorban – forrás-szolgáltató képességével. A kormány így közvetlenebb befolyást gyakorolhat a reál- és nominálfolyamatokra, emellett irányíthatja a magyar mezőgazdaságot a fenntarthatóság, hatékonyság és versenyképesség felé, ami nemcsak az EU elvárásainak felel meg, hanem hosszú távon az ország gazdaságának az érdekeit is szolgálja.

IRODALOMJEGYZÉK

- Agrárgazdasági Kutató Intézet [2010]: A hazai mezőgazdaság finanszírozási csatornáinak és a pénzügyi válság ezekre gyakorolt hatása (The national financing channels for agriculture and the impact of the financial crisis). Agrárgazdasági Kutató Intézet, Budapest.
- Agrárium [2011]: GyZ.: Integrátorok szerepe a termelésfinanszírozásban (Role of integrators in the production financing). *Agrárium*, 2011. május, 15–17. o.
- Európai Bizottság [2010]: A KAP jövője 2020-ig: az élelmiszer, a természetes erőforrásokat érintő és a területi kihívások kezelése (The CAP towards 2020: Meeting the food, natural resources and territorial challenges of the future). Retrieved: 2011. november, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0672:FIN:hu:PDF>.
- HORVÁTH, G.–VALKÓ, B. [2011]: (Agrár)hittel – (pénz)világ – (gazda)stádium. (Agricultural) Credit – (financial) world – (farmer) conditions. *Agrárium*, 2011. május, 14–15. o.
- KÁLLAY, B. [2011]: Nemzetközi Baromfitenyésztési Szimpózium Kaposváron (International Symposium on Poultry Breeding in Kaposvár). *Agrárium*, 2011. május, 38–39. o.
- KAPRONCZAI, I. [2011]: Birtokméret, felszereltség, hatékonyság (Farm size, equipment, efficiency). *Agrofórum*, 2011. november, 10–16. o.
- KSH [2012]: Magyarország mezőgazdasága, 2010 Általános mezőgazdasági összeírás (The Hungarian agriculture, 2010 General Agricultural Census). Budapest, ISBN 978-963-235-362-3.
- LÁMFALUSI, I.–TANÍTÓ, D.–TÓTH, K. [2012]: Válság? Lehetne rosszabb is! (Crisis? Could be worse!). *Agrárium*, 2012. február, 15–16. o.
- NÁBRÁDI, A.–PUPOS, T.–TAKÁCSNÉ, GY. K. [2007]: Üzemetan I. (Corporate economy I.), Debreceni Egyetem Agrár- és Műszaki Tudományok Centruma, Debrecen, ISBN 978-963-9732-71-1.
- PUPOS, T. [2012]: Forgótőke-gazdálkodás (Working capital management). Szaktudás Kiadó Ház Zrt., Budapest.
- SOLTÉSZ, G.–SZABÓ, I.–TÖMÖR, L.–KADÁR, B. [2012]: Hítellehetőségek az agráriumban (Credit opportunities in the agriculture). *Agrárium*, 2012. február, 18–20. o.
- TAMÁS, G. [2012]: Az agrárhitelezés ellentmondásai (The contradictions of agricultural crediting). *Agrárium*, 2012. február, 12–13. o.